

WSTĘP

Oddajemy do rąk Szanownych Czytelników drugi tom książki będącej efektem zbiorowego wysiłku kilkudziesięciu naukowców z Polski i zagranicy. Obszarem badawczym pozostają kwestie dotyczące sąsiedztwa i pogranicza oraz rywalizacji, konfliktu i współpracy we współczesnym świecie. We wciąż aktualnej debacie dotyczącej badanych kwestii czołowe miejsce zajmują sprawy dotyczące znaczenia i jakości granic w świecie naznaczonym stygmatem globalizacji. Przy tej refleksji, niesłusznie w naszej opinii, zapomina się o zjawisku „pograniczności” i fenomenie „pogranicza” jako takiego. Jak wynika z przemyśleń części Autorów niniejszego tomu, to właśnie „pogranicze”, posiadające naturę bardziej kulturową i historyczną, aniżeli *stricte* polityczną, w dzisiejszym świecie (określanym przez niektórych w kategoriach postpolityki) wymaga nowych badań.

Innym fenomenem, którego analiza wypełnia karty prezentowanego tomu, są kwestie związane z mniejszościami narodowymi i ich specyficznym doświadczeniem, a właściwie doświadczeniami politycznymi i historycznymi. O znaczeniu mniejszości dla relacji pomiędzy narodami i państwami nie trzeba nikogo przekonywać. Kwestie te są na stałe obecne w refleksji naukowej i opracowaniach strategicznych. Bezpośrednie relacje pomiędzy konfliktem/współpracą a kondycją mniejszości narodowych stanowią obszar permanentnego monitoringu takich instytucji, jak choćby *The Minorities at Risk* (MAR) Project, realizowany od wielu lat na Uniwersytecie w Maryland. Mimo tych zaawansowanych i posiadających wieloletnią historię badań, uznajemy, że aktualna refleksja, uwzględniająca regionalną i historyczną specyfikę Rzeczypospolitej Polskiej, wniesie wiele interesujących i oryginalnych wątków do debaty.

Podobne uwagi odnieść można do kwestii sąsiedztwa. Przyjmując za oczywistość, iż sytuacja i wydarzenia w krajach sąsiadujących oraz jakość i charakter wzajemnych relacji stanowią czynniki bezpośrednio definiujące środowisko bezpieczeństwa, uznaliśmy za zasadne umieszczenie jako niezmiernie istotnej właśnie tej problematyki w trzeciej części prezentowanego zbioru. Kwestie sąsiedztwa, spośród analizowanych wątków, posiadają naturę najbardziej wielowątkową i wielopłaszczyznową. Charakteryzują się również głębokim warunkowaniem historycznym oraz kulturowym. Stąd część trzecia posiada charakter w pewnym stopniu przyczynkowy – poruszone zostały wątki, które uznaliśmy za szczególnie

istotne, jednak mamy głęboką świadomość pozostawienia wielu płaszczyzn bez należytej analizy.

Pierwszą część zatytułowaną „Współczesne pogranicze – obszar konfliktu i porozumienia” otwiera tekst Zbigniewa B. Rudnickiego, w którym autor poddał analizie zagadnienia prawnych ujęć kwestii „granic”, szczególną uwagę poświęcając perspektywie współczesnych teorii liberalnych. Równie interesujące są rozważania Małgorzaty Kwiatkowskiej, w których znalazło swoje odbicie stanowisko globalistyczne. W nurcie refleksji teoretycznej mieści się poniekąd również rozdział autorstwa Dawida Błaszczaka. Poddano w nim analizie zagadnienia współpracy transgranicznej, uwzględniając ujęcia instytucjonalne i teorie sieciowości. Pozostałe artykuły, które wypełniły treścią tę część publikacji, stanowią monograficzne studia korespondujące z wcześniejszymi teoretycznymi rozważaniami. Piotr Żurek poddał analizie specyfikę sąsiedztwa czarnogórsko-serbskiego. Analiza Eugeniusza Brzusi odnosi się, z kolei, do skuteczności narzędzia, jakim jest Europejska Polityka Sąsiedztwa wobec państw Kaukazu południowego. Magdalena Ickiewicz-Sawicka powraca do tematyki bałkańskiej w prezentacji wyników badań nad pograniczem serbsko-albańskim w kontekście konfliktu o Kosowo.

Na zawartość części drugiej składają się monograficzne studia dotyczące problematyki mniejszości narodowych i ich wpływu na relacje transgraniczne. Wśród nich znalazły miejsce analizy relacji polsko-żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej dwudziestolecia międzywojennego (Anna Landau-Czajka) czy wymieniony test Grzegorza Bonusiaka o położeniu mniejszości niemieckojęzycznej w Tyrolu Południowym, analizowanym w kontekście stosunków austriacko-włoskich. W podobnym nurcie badań sytuują się również referaty dotyczące problematyki mniejszości fińskiej w Szwecji (Anna Kobierecka), wzajemnej polityki mniejszościowej w Słowacji i na Węgrzech (Sebastian Majcher) oraz bardzo zajmująca analiza strategii tożsamościowych „rosyjskich Niemców”, będących „późnymi przesiedleńcami” na obszar Republiki Federalnej Niemiec, pióra Magdaleny Żakowskiej. Pozostałe trzy artykuły, jakie znalazły się w tej części – analiza Tomasza Browarka poświęcona polityce polskiej wobec ludności rodzimej ziem zachodnich i północnych w latach 1945–1949, uwagi czynione na kanwie obserwacji losów niemieckich grobów wojennych w Polsce Joanny Szymoniczek oraz analiza społeczeństwa Kresów Północno-Wschodnich II Rzeczypospolitej, pióra Eleonory Kirwiel – poprzez podejmowaną politykę szeroko rozumianego sąsiedztwa Polski, obok wniesienia wielu oryginalnych wątków i znacznej wartości syntetyzującej, stanowią naturalny pomost do części trzeciej.

Analizy, które znalazły w niej swoje miejsce, stanowią monograficzne i głębokie analizy różnych aspektów sąsiedztwa Polski. Wiele uwagi poświęcono problematyce stosunków polsko-białoruskich. W tym nurcie mieszczą się artykuły Wojciecha Kosiedowskiego, Antoniego Mironowicza i Wojciecha Śleszyńskiego. W analizowanym spektrum znalazły się zarówno kwestie dotyczące specyfiki pogranicza, jak też solidna analiza wpływu gospodarki na relacje wzajemne.

Kolejnym kierunkiem podjętych badań, których wyniki prezentowane są na kartach książki, są relacje polsko-niemieckie. Ten „blok” otwierają teksty Jarosława Wołkonowskiego i Aliny Grynii, którzy w swoich badaniach zajęli się kwestiami relacji polsko-litewskich w różnych ich aspektach. Bardzo interesujące dla jakości polsko-niemieckiego sąsiedztwa wnioski można odnaleźć w wynikach analizy zawartości prasy polskiej z okresu po zjednoczeniu Niemiec, dokonanej przez Agnieszkę Kisztełińską-Węgrzyńską. Tematykę stosunków polsko-ukraińskich, natomiast, reprezentują artykuły Małgorzaty Olszewskiej i Antoniny Kozyrskiej.

Redaktorzy mają nadzieję, że mimo bardzo szerokiego horyzontu czasowego, geograficznego oraz jakościowego tekstów prezentowanych w niniejszym zbiorze, zadanie stworzenia spójnego, wieloaspektowego i kompleksowego opracowania na temat sąsiedztwa i pogranicza we współczesnym świecie, ze szczególnym uwzględnieniem spraw polskich, zostało zrealizowane. Wnioskiem ogólnym, który w naszym odczuciu można wyciągnąć z lektury, jest przekonanie o współczesności i aktualności badanej problematyki. Bez wątpienia zmieniający się dynamicznie świat, zarówno w wymiarze ilościowym (z uwagi na rosnącą ilość podmiotów życia międzynarodowego), jak też jakościowym (generowanie nowych i wygaszanie starych obszarów konfliktu i współpracy), stawia przed badaczami zadanie monitorowania i stałej analizy zjawisk. Prezentowane opracowanie, choć w części, w tę misję niewątpliwie się wpisuje.

Robert E. Łoś, Jacek Regina-Zacharski